

TÍTOL: EL DARRER MISTERI

Introducció

Els records són forats per on s'esmunyen sense avisar els temps passats. Per les mateixes finestretes, amb el nostre consentiment, els escriptors deixen entrar els relats que ens permeten plegar l'univers de mil maneres, afegint ara un toc d'imaginació, ara un polset de somnis, ara una mica d'esglai... i aturem el relat i com els nostres lectors anem a posar la rentadora que si no ens afanyem no s'eixugarà per a demà la roba de la xiqueta.

No escric en nits insomnes ni vomito pel cap idees atabalades que necessiten del meu ordre meticulós. Ans al contrari, entre càndida i mandrosa em deixo portar pels records, camins irreals on llocs i persones creen vida pròpia. Aquest vespre recordo un conte que vaig viure.... mentida! Vull dir que allò que vaig viure quan encara romania la màgia del meu braç, a punt de desaparèixer de la meva vida, ho convertiré en conte. I entra el relat per la finestreta del Citroën, que el meu iaio mai anomenava cotxe. Ens agradava sortir a passejar, no a circular, per la ribera ampostina, la mateixa que ara els joves anomenen "el delta". De la vila marinera de La Ràpita, que els forasters anomenen Sant Carles, sortia ara i adés un caminet, actualment perillosa i estreta carretera que ens alerta amb una pintada a la façana d'una casa: "vivim de miracle". Un caminet, us deia, que ens portava dins el reialme dels ocells a qui el iaio anomenava a tots per un igual, patxeres. Dins el seu regne màgic apareixien unes edificacions de pedra i maó, d'estil anglès, que els xiquets i xiquetes impregnàvem d'històries tètriques, adobades pel misteri d'una realitat desconeguda. La casona de l'anglès custodiava una vella història de germans barallats, cabals perduts i suïcidi inclòs. No sé si era veritat el relat del iaio, potser només volia pessigar-me de por, però el calfred que em va recórrer el clatell em va esgarrapar la pell i em porta ara, si us deixeu, a compartir la empenta profunda que em produí el seu relat. Esmorzo i ara m'hi poso.

Primera part

FUGINT DE MI I LA MEVA COMPANYIA

"Dins la cambra fosca on em trobo retut al llit escolto com travessa vidres i domassos la cridòria del carrer. Repiquen les campanes de la Prioral de Sant Pere de Reus i cada colpiment em venta un cop al cor. Anuncien contentes la fi del nou segle i per a mi toquen a morts, perquè avui es compleixen dos anys del seu darrer sospir i encara m'amago de la seva absència sota el pes de malalties imaginàries, em colgo de flassades i busco consol en el plor silent, mentre evoco el seu record. Ara només tinc a la mare i quan em governa quedo desvalgut, perquè des que va morir la Cati sento que no tinc on arrambar-me.

En vida de la meva estimada, la mare no deixava d'atabalar-me amb casoris convinguts i convenients, que si aquesta família té bodegues, que si l'altra vinyes i ignorava a consciència el meu

afer amb “l’amistançada de Reus”, com ella anomenava la meva estimada. En aquell temps la mare m’irritava sobre manera perquè no entenia l’amor que ens professàvem i els seus ulls reflectien una espurna de fotesa que es traduïa en un “distreu-te, ara que pots”. Amistançada o no, aquella noieta de les mans llegades, que vaig conèixer sotmesa a les penúries fabrils de la destil·leria de la mare, era l’amor de la meva vida.

De la conspiració entre la mare i el seu capellà resolgueren que la noieta obrera m’enlluernà a causa de la meva inexperiència i joventut; i de les lectures revolucionàries d’aquell endimoniat de Rousseau a qui jo venerava. Pel contrari, jo sé que fou la vellesa i gran bondat de la Cati la que em dugué a desafiar els costums, amb ella passejava del bracet a ple dia, pel Mercadal, com si fóssim una parella cosmopolita que d’això els reusencs en sabem molt. Provocant amb la mirada als desvagats els donava a entendre que en salvar la meva esposa natural de l’explotació fabril, arranjava una bona part de les injustícies del món. A causa de la meva actitud la societat benpensant de Reus em considerava un excèntric i jo adobava aquesta imatge passejant fatxada amb un barret d’ales amples d’estil bohemí, com els que portaven els artistes de París i un bastó de canya amb mànec de plata que no em feia cap servei.

Enamorar-me de la Cati em sacsà el cor i no lamentaré mai el sofriment que em va causar conèixer-la. Fins aleshores només tenia tractades fredes nines posades i tocades... postisses. Provocar en elles algun desig era humiliar-les i si tenien opinions les amagaven, no fora cas que entre els homes corregués la brama que eren dones complicades... complicades... elles que duïen escrit al front la herència dels interessos soterrats! Pel contrari, la meva estimada es comportava amb la innocència de qui no ha estat mai adoctrinada ni malmesa pels prejudicis de la societat. Se m’oferia sense vergonya i de la meva admiració naixia la seva seguretat provocant l’anhel d’estar sempre junts. Així ho vam jurar i així va ser fins que la pell esblanqueïda que m’embogia de desig es tornà cendrosa de tuberculosi i pobreta, encara viva, mostrava l’aspecte d’una morta en sepultura. La línia que separa la vida de la mort és estreta, però ben definida i en un instant els ulls que li pestanyejaven espantats no se li van tancar mai més. L’enterrava amb les falses esperances dels darrers dies, quan ja no tossia i semblava que la tortura de les corrents elèctriques recomanades pel doctor del sanatori li enfortien el cor.

El seu record em turmenta de la mateixa manera que em consola i no vull deixar-la marxar, partirà del tot quan m’allargui la mà el dia de la meva pròpia mort. Mentrestant mato el temps i ell m’enterra.

M’encertaren el diagnòstic perquè s’adonaren que el meu mal no era del cos, sinó de l’esperit i només la rància distinció de la meva família em salvà del manicomi. A Reus en tenen un on s’hi aplega una gernació de malalts de tota Catalunya i diuen que el conserge tanca cada nit el pesat portaló reixat en dir: “N’hi ha més a fora que a dins” i aquesta asseveració em fa dubtar del costat des del qual ens mirem la reixa.

La mare estava mol amoïnada perquè poc a poc m'anava dissipant. El turment de l'ànima em destruïa el cos que se'm tornava ossut i els ulls em brillaven malaltissos i buits des del fons d'una cova negra. Com no tossia també em salvava del sanatori de tuberculosos i una altra conspiració, aquest cop entre la mare i el seu metge resolgué el meu desterro cap a una vila anomenada Sant Carles de la Ràpita. Un matí que m'agafaren desprevingut i sense esma em conduïren a la desesperada cap a la vila marinera. Confiaven que la mar, el sol, la netedat de la marinada i els vastos horitzons que s'estenien entre els erms salnitrosos em retornarien a la vida. Res com els banys de mar per sufocar l'ardentor dels mals records. Aleshores no sabia de on li naixia a la mare aquell convenciment.

El cotxer no va volgué que ens aturéssim a dinar. Jo viatjava narcotitzat i més groc que el safrà quan aquell homenet m'espavilava, ensagnant-se a fuetades contra la carrossa, i amb la seva veuarra em mostrava una casa insòlita, quadrada i massissa. Entre bafarades de boires que enlairaven els aiguamolls propers s'aclarien els contorns d'una construcció d'estil anglès que em desconcertà. Destacava entre humils barraques de pagesos i pescadors i el seu esteticisme foraster, colonial, la situava fora del temps i de l'espai.

Sense acabar de treure el cap per la finestreta em mirava el casalot encuriós. Les parets estaven fetes de totxo i pedra, reforçades per poderoses bigues horitzontals de ferro a l'estil dels cottages anglesos. La teulada, alta i de doble aiguavés, cobria una planta i un pis on, de cara a la mar es projectaven unes finestres quadrades sense balconades. Allí s'acabava el meu viatge.

El sotragueig del camí m'havia deixat baldat, duia les robes brutes a causa de la pols que aixecava el carruatge i sentia l'estómac regirat. Aquestes sensacions em van fer conscient de la meua persona perquè feia temps que vivia com si no estigués dins del meu cos, igual com si visqués fugint de mi... com si tot allò que passava al meu voltant no tingués res a veure amb la meua persona. En posar els peus a terra un tremolor em recorregué el cos, potser se'm desentumia l'ànima i acceptava la benvinguda d'un petit jardí desdibuixat, a penes insinuat per la presència ordenada de lliris amb vetes grogues i roges que sobreviuen salvatges en cerclar i engolir un petit ullal.

-Si em vol fer cas, no s'hi quedi aquí, senyoret Ramon -. Va remugar el cotxer mentre em baixava les bosses, mirant-me fixament als ulls.

-No m'hi quedaré, només m'hi estaré uns mesos...

L'home em va rebatre l'equipatge als peus i us juro que m'etzibà un "desgraciat"; jo estava a punt de dir-li que em perdonés la vida. M'asseia tot encongit al pedrís d'aquell casalot insòlit, ben tapat amb el gambeto fosc i el barret calat fins a les orelles, les solapes aixecades intentant que la boira no se m'escolés fins el moll dels ossos quan el cotxer, sense acomiadar-se, m'abandonava a la meua sort. No estava sol. Al meu davant cobrava vida el canyissar amb la piuladissa d'ocells invisibles. Les canyes eren tan altes que no em deixaven veure al seu darrere, però s'endevinava la mar que respirava a embats, feixugament. Sobre el meu cap el cel es cobria de tels tornassolats que s'emmirallaven a la façana de la casa, lluenta a causa d'una fina crosta de sal. Vaig tancar els ulls. La impressió que em feia la casa i la intranquil·litat que em provocava, em duia a pensar en drames teatrals. Resignat, em fumava una cigarreta medicinal i m'imaginava incrustat de salabor a la casa si no acudia ningú en el meu auxili. Obria els ulls tot just quan la llum esmorteïda del capvespre

ressaltava els colors vius dels lliris tal i com feia aquella cigarreta moresca amb els meus sentiments. Pel darrere de la serralada s'escolava el darrer besllum crepuscular i es mostrava cada cop més decidida, la celístia.

El capvespre anava tombant en nit sinistra quan m'amarava la sentor d'uns tarongers que no veia per enlloc. No ho vaig trobar estrany, tampoc veia el brogiment de vida que em feia companyia. Reposava el cap contra la casa i l'ala del barret m'amagava la cara i em tapava les ulleres, s'estava bé allí... arrecerat, oblidat, ignorat... mastegant cabòries.

2ª Part

EL CASALOT DE L'ANGLÈS

Un frec de roba em va fer notar la seva presència. Arramblada al forat de la porta m'observava una dona seca, tota vestida de negre, amb un mocador al cap i els peus descalços. La inesperada aparició em provocà un breu espant i en aixecar-me de cop em caigueren les ulleres que ja em penjaven en dubtós equilibri. La dona s'astorava i molesta per l'ensurt que jo li havia provocat em feia passar dins la casa com si em maldés, en dir-me que no m'havia sentit arribar. Mentida, vaig pensar. Aquella doneta esquifida, que es desfeia en raons, em repetia que no patís per res, que ella s'encarregaria de cuidar-me. No era patiment allò que em posseïa, si no un cert defici en veure a mans de qui em deixava la mare. Abans d'entrar al casalot feia una darrera ullada al paisatge, a la fosca que tancava la nit i a la llunyania del poble conscient de l'aïllament que ens proporcionaven la mar i els vastos aiguamolls, clapats d'arrossars, del delta de l'Ebre.

La casa no em va semblar un bon refugi, les parets traspuaven olor de resclosit i s'endevinaven les petjades dels anys. Dins la gran llar de foc que donava caliu a l'estança devorant el rellent, cruixia la fusta encara viva i per la sala ballaven ombres que il·luminaven amb estropades els racons d'entrefosc. Unes llumeneres d'oli encara apagades penjaven arreu de les parets en mostrar rogles ennegrits per la fum del sutge. Ni penjadors, ni miralls, ni retrats... l'obrador estava buit i només m'acollia una taula de fusta treballada amb quatre cadires majestuoses. La dona em preparava unes tenques torrades al foc i per moure conversa li deia:

-Quina sentor fan els tarongers, al capvespre...

La dona esbossà un somriure enigmàtic.

-Ja no en queda ni un -. Em digué-. L'antic amo va plantar tarongers i se li morien perquè la salabor de la mar podria les arrels, però aquell anglès tossut volia tenir tarongers com a la ribera valenciana, i els plantava i els replantava, feia sèquies de reg per portar aigua dolça del canal i carregava carros i més carros de terra de la falda del Montsià per enfonsar la torba... i no se'n sortia.

La resposta de la dona em va fer pensar que ja havia resolt el primer misteri: la casa era d'estil anglès perquè la va fer construir un fill de l'Imperi. Algun taronger quedaria, pensava jo, se'ns dubte demà el descobriria. Em movia la curiositat, una motivació que feia molt temps que no sentia quan li preguntava:

-Era un terratinent, l'anglès?

-Era un tossut! La seva dona també, amb el seu posat delicat... els cabells grocs i la pell tan blanca i sedosa... era una autèntica "rosa anglesa", això li ho vaig sentir dir a l'amo moltes vegades. Estava entestada en tenir rosers de tots colors al jardinet de la casa però tampoc li prenien, els arrossinava la marina. No els creixia res... tot allò que tocaven es perdia... tampoc van tenir fills...

Entesos. El joc era aquest: jo preguntava i ella responia allò que li venia bé.

-L'antic amo... anglès... de què treballava? – Insistia.

-No treballava -. Contestà la dona com si donés per acabada la conversa. No anem bé, vaig pensar, veurem qui pot més. Com no feia la intenció de continuar me la vaig quedar mirant, aclucant els ulls per dalt de les ulleres i em va entendre.

-Havia fet molts diners. Només li quedava un vaixell ancorat al vell mig de la badia. Una nit sense lluna els mariners de la Ràpita carregats de teies, bogaren amb les seves muletetes fins al vaixell de l'amo i li calaren foc. La meva mare ho va veure tot, diuen que li van calar foc perquè podia tant que empestava tot el poble. S'havia convertit en un vaixell fantasma, feia aigües per tots costats i allí s'estava, fondejat, podrint-se. Aquella nit l'Anglès dormia la mona i no se'n va adonar de res. El vaixell cremà i el velam arborat, amb les flames enlairant-se, cruixia queixant-se en la foscor. És un record que no va oblidar mai la meva mare i diuen que l'amo en llevar-se de bon matí i no veure el perfil del seu vaixell surant entre les boires marines se sentí alliberat.

Segon misteri resolt, vaig pensar, no era un terratinent, era un armador. No em donava per satisfet, encara.

-Com va fer cap aquí, un armador?

Per respondre'm s'aturà amb les mans a la cintura i em tornà la mateixa mirada amenaçadora que jo li havia fet abans, aclucant els ulls.

-Fugint de tot, com vostè!

Ara sí que em donava per vençut. "Bruixa, mala bruixa" vaig pensar.

Ho vaig deixar córrer, isolat enmig dels aiguamolls no tenia les de guanyar, en fi, la gent senzilla no té temps d'anar amb miraments i em cridaven les tenques torrades i el vi. El pa, amarat amb un all i oli de consistència excessiva em va refer del mal viatge, de la dubtosa impressió que em feu la casa i del mal geni de la criada.

En acabar de sopar fugia de xerrameques i pujava amb una trista palmatòria a la meva cambra amb la intenció de passar la nit alleujant el mal dels óssos al damunt d'un bon matalàs. L'estança era

espaïosa. Un braser emplaçat als peus del llit donava més resplendor roig que caliu a l'alcova i jo em cuidava de no obrir els porticons de fusta de les finestres per por que la humitat de la mar em fes tossir.

El llit era gran com un tàlem, tan polsós que no em convidava a res, però m'hi deuria de trobar bé perquè vestit i tot dormia d'una tirada fins ben entrada la mitjanit. Em desvetllava requerint l'auxili del làudan i la suor que m'amarava el front em portava a obrir de bat a bat les finestres. Des del pis de dalt es veia tota la badia que en arribar de Reus, a peu pla i amb el canyissar enfront, quedava oculta als meus ulls. La bellesa del paisatge nocturn era tan irreal que m'obrí el cor, si algú m'hagués dit que era un somni m'ho hagués cregut. Les aigües morien mansament a la platjola, a ritme cadenciós i entrava per la finestra, potent i allargassada la llum d'un far. La calma absoluta del paisatge m'assossegava l'ànima. Potser sí, que allí em curaria. Sense angoixar-me gens vaig veure al besllum de la lluna una dona corrent pel jardí descalça, vestida amb roba de llit i amb una corona de roses al cap. Corria rere una petita de cabells bruns i rinxolats que enjogassada, s'amagava de la dona per allí on podia, entre esclafits de risses impostades que em resultaren inquietants. La nena carregava al braç nines de drap i em mirà de cop i em guià la vista assenyalant-me amb el dit una construcció petita, amb volta de totxanes que jo vaig prendre, ingènuament, per un celler. Volia comunicar-me amb elles, però era conscient que tot allò no era més que un miratge d'aquells que acostumava a provocar-me el làudan.

Tornava a gitar-me. La resta de la nit no vaig aclucar l'ull. De bon matí m'atansava a allò que creia un celler amb la intenció de refugiar-me en l'al·lucinació de la nit anterior, com si les visions, les gotes de làudan, les cigarretes de moresc o la compassió de mi mateix em poguessin ajudar a superar el meu dolor. Ara sé que aquestes crosses són puntals falsos i només ajuden a caure. Allí estava el celler. Un esglai s'apoderà de mi en comprendre, no sé com, que la volta de totxanes que em mostrava la nena de la al·lucinació nocturna era en realitat, una cripta, una tomba sense creu i sense nom. Vaig romandre al costat d'aquell nínxol, assegut en una pedra emplaçada allí a tal efecte, imaginant possibilitats, a quina més trista. M'oblidava del misteri quan una gosseta jove se m'atansà remenant la cua i em llepà les mans.

Tornava a la casona seguit de la gosseta, amb el cor encongít. Buscava a la dona perquè volia esbrinar l'estranya raó d'aquella cripta fora del cementiri.

Cinta, la criada, avançava pel caminet del poble, descalça com tenen costum els pescadors i embolcallada amb una toca llarga de llana equilibrava al cap un cabàs de vímet ple de vianda. No sabia si havia matinat més que jo o si pel contrari no havia dormit a la casa. Sense donar-li els bons dies li preguntava si la gosseta era seva i em responia amb evasives, com sempre:

-Els gossos trien l'amo i la gosseta l'ha triat a vostè. Entri, que menjarà alguna cosa.

La dona s'emprenyà perquè l'animalet em seguí dins de la casa i jo amb la mirada li vaig aturar un cop de granera de gran precisió. Cinta em va rebatre unes farinetes d'arròs al damunt de la taula, "menjar blanc" deia amb posat satisfet i per la seva expressió jo entenia que com més me rebatia el plat de fang esbroquellat, més orgullosa estava d'oferir-me'l. Se'm dona bé entendre les dones.

-Ha dormit bé? – Em demanà Cinta d'aquella manera que no admet un no per resposta. Jo anava al gra:

-Sí. Escoltem, allò de darrere la casa és una tomba?

-No és una tomba.

Jo tornava a fer-li la mirada amenaçadora i Cinta respongué a desgrat:

-No n'és una, que en són tres, la del matrimoni i la d'una nena que no era seva però que la van afillar... en mala hora. Tercer misteri resolt, a la casona vivien un matrimoni i la seva filla adoptiva

La dona es va escapolar fora de la casa i jo em vaig haver d'empassar amb el menjar blanc les ganes de preguntar-li per la raó de la "mala hora". Alguna cosa m'oprimia el coll, potser les farinetes, i vaig estar una estona mirant per la finestra fins que el vent, que feia rodolà pel cel boletes de cotó fluix, em reviscolà. La dona entrà amb una soca de pollancre que deixà al escalfapanxes i continuà la conversa:

-El senyor anglès no tenia la sort de cara... tampoc la mereixia -, afirmà amb contundència. Llençà la idea i callà una bona estona, venjativa i sabedora de la curiositat que em rossegava.

-Per què no la mereixia?- Li vaig demanà finalment, carregant-me de paciència. Cinta, la mol punyetera, abans de parlar esbossà un somriure, complaguda:

-Era un "indiano". Tenia dues famílies, l'amant anglesa i la legítima que quedava a Reus amb el fill petit del matrimoni i se n'encarregava dels negocis... una bona manera de tenir una apoderada de franc i a prova de robatoris... però jo no sóc una parladora, no senyor, ja m'entén. No m'estranya que el mol desgraciat fes la fi del tonto...

-Què vol dir? Què vol dir, la fi del tonto? – Li demanava mig engrescat, mig temorós. Allí s'amagaven més misteris dels que jo, a priori, em podia imaginar. No obtenia cap resposta, la dona m'havia deixat sol i amb la boca plena de pastetes d'arròs. Deixava el plat a terra, per a la gosseta, i la seguia fora de casa perquè volia enraonar de la misteriosa fi de l'Anglès. Aviat me n'adonava de que no era el moment. Cinta esperava palplantada al jardinet un carro tirat d'una mula que s'atansava pel camí del poble amb un parell de jovenetes alegres a dalt que custodiaven estris de casa fins i tot a les faldilles. Els mobles del carro entrexocaven mal lligats amb cordes velles i estaven apunt de perdre's pel camí, mal falcats amb uns fardells atapeïts de roba. No faltaven les alforges plenes de feto i vianda.

-Per aquí no hi ha lladres -, em digué-, però a casa meva ho he guardat tot millor i em mostrava uns objectes de plata.

Jo pensava que no em calien explicacions, ja s'apanyaria ella i els amos dels mobles. Descarregaren amb gran diligència i aprofitava l'avinentsa per demanar-los el carruatge i atansar-me al poble. Em feia companyia la gosseta que sense demanar-me permís pujava d'un bot al pescant, contenta perquè havia esmorzat el mateix que jo.

3ª PART

REVEL·LACIONS A LA FONDA DEL BURGÀ

Un cop fets un parell de tombs per la vila em decidia per una fonda situada al costat de l'església, a la gran plaça del poble, sota uns porxos on servien una excel·lent aigua fresca "de la font del Burgà, directa del desgel dels Ports Tortosins" em deia un home rabassut que semblava l'amo. M'assegurà que barrejada amb un parell d'ametlles amargants "només un parell" insistia, encara era més dolça. Se m'atansà el capellà del poble "ja tardava, vaig pensar jo" i un cop fetes les presentacions obrirem una conversa:

-Així que vostè fa estada a la singular casa de l'anglès...

-Sí, és una casa sòlida... no la tombarà el vent, no...- . Ell no em seguí la broma. Era un home eixut, més alt que jo, aviat es posà unes ulleres per tal de fitar-me millor.

-Diuen que ha vingut a descansar i que és un industrial de Reus. Diuen que es L'amo d'una fabrica de licors...

-Diuen bé. Quin nom tenia... l'anglès que vivia a la casona?– Li vaig demanar. Potser li tremolava la veu quan em va respondre:

-Sempre el vam anomenar així: l'Anglès. A penes si el coneixíem. No s'atansava mai ni al poble ni a les misses, tampoc ho feia la dona, sempre malaltissa, ni la nena. A vostè... el veuré per l'església?

-Em veurà... si m'hi porten, mossèn -, li responia amb un mig somriure "i amb els peus pel davant" pensava per a mi mateix.

-Si passa les nits sol a la casona acabarà per vindre'm a veure, amic meu -. Em digué tot seriós.

Jo no amollava el meu to lleuger, volia posar en evidència que a mi no em dominen els capellans, a diferència de la meva mare que m'havia fet la vida impossible entre místics i medicastres.

-De nit no estaré sol, mossèn, em farà companyia la Violeta-, i per evitar mals entesos acariciava la gosseta, que es mostrava contenta de tenir nom -. Perquè m'ho diu, això, mossèn?

-No en sap res, de l'antic amo anglès?

-Conti-m'ho vostè – el vaig reptar mentre trencava una ametlla amargant i em feia el desinteressat.

-No era catòlic -, sentencià amb la mirada perduda a l'horitzó, com si allò donés una idea molt clara de qui era l'anglès.

Jo no perdia l'ocasió de mostrar-me sagaç:

-I... pel fet de ser protestants, la família està enterrada a la cripta, en comptes d'estar-ho al cementiri del poble?

-No és per aquest motiu, Ramon, jo hagués fet la vista grossa -, em digué tutejant-me. Estan enterrats allí on ells van voler -, i afegí com aquell qui no diu res:

-L'anglès es dedicava al tràfec d'esclaus-. El quart misteri em deixava astorat -. Per aquell temps els britànics abolien aquest deshonrós comerç emperò, l'ignominiós tràfec humà continuava de forma clandestina. El Parlament britànic a penes dedicà uns pocs vaixells a perseguir els esclavistes i diuen que l'anglès va canviar de feina. De traficant d'esclaus a abolicionista actiu. En nom de l'imperi s'encarregava de perseguir els seus antics companys que en aquells moments estaven fora de la llei, fins que es va refugiar a la nostra vila fugint del passat que el turmentava. Tenia a tots en contra, als antics companys que es comportaven com pirates i als negres que li llençaven malediccions a tort i a dret. Vivia refugiat i en l'anonimat. Per aquí, per les nostres terres, tampoc va fer amics.

Em deixà atònit i avergonyit perquè jo no havia lligat caps. Ara començava a conèixer l'anglès. Aquell home era un proscrit, tan si el perseguia la justícia com si no. I pel que fa als rapitencs, també era qüestió d'entendre'ls... si no et mostraves massa interessat, esbrinaves més.

-Si se'n va penedir de cor... - Vaig dir com una disculpa-. Ja sap, mossèn, diuen que és bo viure com un protestant i morir com un catòlic.

Massa que captà el mossèn la ironia, però continuà molt seriós com si volgués esgarrifar-me perquè jo encara no coneixia el cinquè misteri:

-L'anglès es va suïcidar. Es va engegar un tret al cap una nit de fosca, encara que no sé si va ser a causa dels remordiments...

-Vol dir que hi havia alguna cosa més? -Li vaig demanar pensant en les morts de la dona i la nena adoptada.

-Amic meu, sempre que algú es treu la vida hi ha moltes coses més.

Dit això, el capellà s'aixecà, acaricià la Violeta en prova de simpatia i s'adreçà a l'església. Semblava que només ell, les velles i els morts oïen les campanetes que anunciaven la celebració. "Mal averany"-, vaig pensar jo.

4ª PART

DEL MORT I DEL QUI EL VETLLA

De camí a casa donava voltes a les paraules del mossèn i m'imaginava el capità negrer navegant amb un vaixell vell, cercant el refugi d'algun port on ningú el reconegués, amb l'esperança de començar una vida nova. No sabia del cert qui estrenà el nínxol, si la dona, la filla o ell, perquè en el mur no hi apareixia cap data ni cap nom, malgrat tot el meu cap ja intuïa la resposta. Una sensació incòmoda m'obligava a identificar-me amb ell, a mi també se m'havia mort la dona i també cercava una nova vida.

A l'endemà em sentia abatut i no m'aixecava del llit ni per anar a dinar, tornava a prendre'm les gotes preceptives de làudan, aquest cop barrejades amb l'absenta que fabricàvem a la nostra destil·leria i em mantenia semi inconscient al llit, acotxat ara sota llençols brodats tan nets i tan emmidonades les randes que em grataven la pell. Les filles de la Cinta trafegaren tot el sant dia, amunt i avall i guarniren la casa amb el seu parament. Jo resistia els cops per aquí, els sorolls per allà i totes aquelles remors incertes que no sabia si les feien elles o estaven dins del meu cap. Al vespre, la Cinta, sol·lícita, em pujava una safata molt bonica amb un plat de porcellana anglesa ple d'estofat de bou i uns coberts de plata ostentosos. Me'l deixava a la tauleta amb un got de cristall tallat ple d'aigua clara i s'enduïa l'ampolla d'absenta quasi bé buida sense preguntar-me res. La dona volia fer fora del llit a la gosseta i no li ho vaig permetre. L'absenta, passi, la gosseta, no. Li quedà clar perquè jo amb la mirada pagava. En marxar la dona furgava l'estofat i la Violeta acabà sopant el mateix que jo.

Feia un parell de setmanes que a penes si m'aixecava del llit i per primer cop prenia consciència que potser el làudan no em feia bé perquè com més en prenia, més notava que s'anava apoderant de mi la tristesa. La Cinta em feia companyia asseguda al costat del llit i em deia que sovint desvariejava perquè, fadrí com era, parlava d'una esposa. Recordo que m'empapussava i quan la dona sortia de la cambra jo alimentava la gossa amb les sobrances. No era tan candit com per pensar que enganyava la Cinta.

Una d'aquelles nits, conscient de la decadència en que em sumia el medicament m'acabava el l'ampolleta de cop, sense pensar-ho i prenia la ferma decisió de no demanar-ne més. Passada una estona una forta agitació em trasbalsà. Suava i tremolava, tenia la boca seca, em picava tot el cos i el mal de cap em doblegava. Tornaren les al·lucinacions. Al costat meu, allitada, veia una dona que delirava, no l'entenia. Una nena africana deixava la seva nina al costat de la dona i li posava una tovallola amarada d'aigua al front, jo podia sentir la olor suau de l'aigua de roses. La malalta pronunciava, panteixant, el nom de la nena, Rose, Rose... La nena plorava i cridava al seu pare que no acudia, jo intentava consolar-la però no se n'adonava de la meua presència. La petita, cansada de plorar s'adormia recolzada al pit de la mare. Passada una estona, comparegueren dos homes tots suats, un era pèl-roig amb grans bigotis, l'altre semblava un metge. Cap dels dos em va veure. "És morta Ramón"-, em va semblar que anunciava, però aquell home no em veia... m'ho deia a mi? El

metge tapava amb el llençol la cara de la morta, cobrint també la meva. La transparència del cotó em deixava veure com acaronava la nena i sortien tots tres de l'habitació, consternats. M'ensopia de nou en saber que el cadàver que dormia al meu llit no em faria cap mal.

Aquell matí Cinta havia decorat la cambra amb molt mal gust ja que els domassos foscos que penjà de les finestres impedièn que m'arribés la llum del sol. Feia dos dies que no m'alçava del llit perquè un pes descomunal m'ho impedia, tanmateix ja em sentia millor. El lladruc de la Violeta va fer que m'aboqués a la finestra i vaig veure la gosseta jugant pel jardí amb la petita Rose i la seva mare. Altre cop les al·lucinacions! No vaig tenir temps ni de gratar-me els ulls quan pel camí venia el carruatge de la meva mare aixecant polseguera, els cavalls treien bromera per la boca i el cotxer feia petar el fuet a l'aire. Alguna cosa greu passava a Reus. Em precipitava per l'escala i arribava al jardí tot just quan la mare baixava del carruatge, vestida de dol i amb els ulls plorosos. La mare abraçava la Cinta, fet que m'estranyà perquè no era amiga de confraternitzar amb el servei.

Cap de les dues em va afigurar, com si jo no tingués cap importància.

-Senyora-, li deia Cinta tota plorosa retorçant un mocador -, ja va vindre més mort que viu, li ho asseguro. Li feia menjar blanc, estofats de bou, brous de gallina, no em van plànyer esforços...

-Pobre Ramon -, deia la mare en referir-se a mi sense dignar-se a mirar-me -. Quantes generacions patiran la maledicció de la nostra nissaga? Qui trencarà la soga del vudú? Quan quedarem alliberats?

Cinta agafava la mare pel braç:

-Ell, com el seu pare, també va veure la nena de les nines. M'ho va dir quan desvariejava, es pensava que eren al·lucinacions...

La mare es cobria la cara amb les mans, desesperada.

-No vull tornar a Reus. Vull morir aquí, Cinta, com si fes un sacrifici. Només quedo jo per pagar el malefici.

Dit això la mare entrà precipitadament a la casona, pujà les escales i s'adreçà a la meva cambra. Jo la seguia tot ofès, sense dir-li res. En entrar a la cambra allò que vaig veure m'angoixà de tal manera que em vaig haver de recolzar a la paret per tal de no caure. Al bell mig de la meva cambra estava parat un taüt custodiat pel crucificat amb dues veles enceses, una a cada costat. Si pensaven que em moriria aviat no calia córrer tant! La mare gemegava i quan s'abocà al fèretre cridà:

-Fill meu! Fill meu... què t'ha passat??

La nena Rose entrava a la cambra i rebatia un ninot lleig que duia les meves inicials, em donava la mà, em mirava als ulls pèrfida i m'atansava al costat del senzill cadafal. Era jo qui jeia al fèretre amb un rosari a les mans! La mare m'atansà al nas una ampolleta d'amoníac que es tragué del pit amb bes a saber quina esperança i la coïssor va fer que trobés la seva cara al davant dels meus ulls. La mare cridava desesperada mentre invocava tots els sants i tombava els ciris, i m'estirava de les mans. La gosseta pujava escales amunt, lladrava amb fúria i d'un salt pujava al taüt i em llepava la cara.

-Cinteta, vine, Cintaaa!- Cridava la mare amb els ulls desafortats.

-Està viu, està viu!- Gemegava la mare -. Entre la Cinta i ella m'estiraren dels braços i tombaren el taüt que es trencava en quatre trossos i em feien caure a terra, em volien fer caminar i la mare esclafava amb el peu i amb ràbia l'ampolleta de medicament de làudan que guardava al damunt de la tauleta de nit. La Violeta bordava amenaçadora i no sabíem a qui volia mossegar.

Jo reaccionava poc a poc i de nou sentia aquell mal de cap atroç que m'havia paralytat la sang i que ara em fetejava els polsos. La nena em feia adéu amb la mà i em deia que no em volia ensenyar les nines, encara no.

Vaig passar tot l'hivern recuperant-me a la Ràpita, consentit per la mare i la Cinta i gaudint de la companyia del capellà rapitenc que resultà ser un gran conversador. Passats uns mesos podia passejar amb la Violeta i navegava sovint amb la barqueta de vela de Pere, un pescador que totes les tardes ens duia peixet per sopar, acabat de treure de la mar. Les palpitations i les suors em desaparegueren poc a poc, al mateix temps que em fugien les ulleres fosques i el color groguenc de la cara. Al poble tots sabien que el jove de Reus burlava la mort.

Un dia el mossèn em va fer una visita inesperada i una petició d'allò més inusual, per dir-ho d'alguna manera. Volia treure les despulles de la cripta i traslladar els ossos al cementiri. Jo li vaig dir que no era ningú per donar-li el permís perquè la casa no era meua i per tant tampoc ho deuriem de ser els ossos.

-La casa és de la seva mare, Ramon, potser vostè podria comunicar-li la meua demanda.

-Ho faré, però crec que s'erra, mossèn... la casa no és nostra... l'hem llogat -. El mossèn abaixà el cap i no em va respondre.

Tan aviat com el capellà se'n tornà al poble jo parlava amb a la mare mentre s'afanava a brodar-me les inicials en una de les camises blanques.

-Mare, el capellà vol traslladar les restes mortals de la cripta al cementiri del poble i diu que tu li has de donar permís.

La mare es va punxar i enrabiada perquè havia tacat la camisa nova de sang em respongué:

-Què faci el que vulgui! No en vull saber res!

-Quin dret tenim, mare? No em diguis que has comprat la casona...

Els ulls de la mare miraven l'horitzó i les aletes del nas li tremolaven. Semblava que canviava de conversa quan m'explicà:

-L'anglesa era ella -, em digué serena. Aviat li canvià el semblant, enrojolí i afegí mol alterada-. Saps per què sóc rica?

-Et bé de família, no? L'avi muntà la destil·leria...

Poc a poc afegí:

-El teu avi, mon pare, va muntar la destil·leria de Reus en pocs mesos, després va tornar a La Ràpita-. La veu se li trencava com si anés a plorar i l'expressió de la seva cara em suplicava que no li preguntés res més. Una sensació d'ofec i de vergonya em va fer dir:

-Calli, mare, no en vull parlar mai més.

Aquest era el darrer misteri, i us ho explico en honor a la veritat.

EPÍLEG

SENSE LLUNA AL CEL ESTELAT

Emparats per la foscor d'una nit sense lluna i sense que bufés ni una alè d'aire, ens disposàvem a obrir la cripta a martellades. El mossèn premia la maça amb les dues mans, era una taca fosca retallat dins cel estelat. La mare i Cinta es mantenien una mica apartades i ens il·luminaven amb torxes mentre jo obria la tapa grinyolant d'un fèretre nou de trinca on pensàvem encabir les tres despulles juntes. El mossèn havia demanat el carretó l'enterramorts però s'entestà en no avisar-lo, perquè deia que era millor si no donàvem a parlar a la gent del poble. Ho hauríem de fer nosaltres sols.

La maça retronà a la part més dèbil de l'arc despertant l'atmosfera buida i estremint les remors vivents de la nit que callaren totes. En descollar la peça clau de la volta s'enfonsà el sostre que caigué al damunt dels cadàvers. Ningú volia ser el primer en apropar-se al nínxol perquè us puc assegurar que d'allà dins sortia la mateixa olor agra que surt d'una bodega soterrada i ben segellada. Finalment Cinta i la mare aproparen les torxes... allí dormien el son etern les tres despulles sense la protecció dels taüts. El mossèn i jo començarem a treure les runes que els cobrien. Descansaven un home de llarga cabellera roja i bigotis blancs, una dona amb roba de nit i una corona de flors pansides al cap i una nena mol mudada, de cabell fosc i rinxolat, emplaçada al mig de tots dos i envoltada de nines de drap d'aspecte sinistre. Al fons del tot hi havia moltes ampolles trencades d'absenta de la nostra destil·leria.

-Quan morí la nena -, em digué el capellà-, l'anglès obrí de nou la cripta i la diposità al costat de la mare. Començà a beure absenta, quan acabava una ampolla la rebatia al fons del nínxol, borratxo es deixà dur per la desesperació i s'engegà un tret assegut en aquesta mateixa pedra. Quan el vaig trobar el vaig posar dins la cripta i la vaig tornar a tancar.

Es tragué de la butxaca una ampolleta d'aigua beneïda que espargia mentre traginàvem els cadàvers, que per sort estaven secs i sortiren d'una peça.

Entre esgarrifances férem la feina. La roba i els cabells rojos confirmaven les meves sospites. Ara estava segur que els vaig conèixer a tots tres entre les incertes dimensions del temps i de l'espai.

A l'endemà em sentia prou fort com per atansar-me a peu a l'església del poble. Feia un dia esplèndid de primavera i em sentia renovat. Si mirava les sargantanes volia ser com elles que busquen el sol de la vida, si mirava la mar volia ser com les onades que entomen pacífiques la platja, si el vent m'acariciava la cara em sentia lliure... En el temps del meu relat el treball dels pagesos era impressionant, escometien els erms i els tornaven arrossars. Per tota la ribera es construïen canals i sèquies que duïen les aigües dolces del riu als camps i jo sabia que si em vinculava a aquelles transformacions canviaria el meu món en un altre.”

El xiulet de la cambra m'avisa, la una en punt del migdia. I el més calent està a l'aigüera! Acabo. Fa tant de temps que va passar això que us he contat que segur, segur... que no va ser veritat. Sortosament la casa de l'anglès no s'ha tombat i és patrimoni històric de l'ajuntament de Sant Carles de La Ràpita. Han fet bé. Totes les cases velles estan encantades, encantades de que ningú les molesti, així les ànimes en pena s'hi refugien i les omplen de vida irreal, detall que no agrada mai prou ni a les criatures ni als escriptors. Alerta amb les cases encantades! Quan ens fem grans perdem la màgia i els casalots per on corriem empaitats per bruixes i unicorns, no sé com, es tornen blocs de pisos.